

De St. Martinusparochie bouwt een nieuwe kerk.

In het jaar 1853 herstelde Rome de bisschoppelijke hiërarchie in Nederland. Mgr. Zwysen werd de eerste aartsbisschop van Utrecht sinds de Reformatie. Haarlem, Den Bosch, Breda en Roermond konden zich de nieuwe bisdommen noemen. Ruim honderd jaar later, in 1956, kregen Groningen en Rotterdam eveneens een bisschopszetel. Sinds de tachtigjarige oorlog stond de kerk in de Lage Landen rechtstreeks onder Romeins bestuur, in feite dus de situatie van een missiegebied. Apostolisch-vicarissen, Italianen doorgaans, die weinig weet hadden van de Nederlandse verhoudingen, vertegenwoordigden de paus. Hun gezag bij de Nederlands clerus was uiterst gering, de cultuurwerelden botsten. De godsdienstvrijheid die de revolutie van 1795 met zich meebracht, in de kortstondige Bataafse Republiek onder Frans bestuur, betekende geen verandering in deze ongewenste situatie. De koningen Willem I en Willem II hadden duidelijk veel liever te maken met een Italiaanse prelaat die met de nodige diplomatieke omzichtigheid te werk ging dan met zelfstandige Nederlandse bisschoppen die namens een eensgezind katholiek volksdeel konden optreden of via katholieke kamerleden druk konden uitoefenen op de regering. De grondwet van 1848, met als grote architect de liberale staatsman Thorbecke, stond volledige vrijheid van godsdienst en onderwijs toe en legde daarmee de basis voor een katholiek réveil in het midden van de vorige eeuw. Hoe was nu de situatie in de parochie van de H. Martinus te Warga-Wartena? Wel, zonder overdrijving gezegd en in één woord samengevat: schrijnend. Wat mag blijken uit hetgeen nu volgt:

De katholieke kerk in de Jornahuisterpolder.

In feite is het woord "kerk" een veel te weidse benaming voor de nederige, bouwvallige optrek die tot het jaar 1862 dienst deed als godshuis voor het katholiek volksdeel van Warga en Wartena. Gedurende een periode van ongeveer honderdvijftig jaar waren de gelovigen ter kerke gegaan in een soort veredelde schuur in de Lytse Mar, halverwege de beide dorpen, ter hoogte van de boerderij die nu wordt bewoond door de familie Hofstra, Vanaf het begin van de vorige eeuw was de toestand van "kerk" en "pastorie" ronduit hemeltergend te noemen. Tot overmaat van ramp overstroemde in februari 1825 bijna heel Midden-Friesland, zo ook de Lytse Mar. De grietman van Idaarderadeel schrijft in zijn verslag van de overstroming: "In en om de Rooms-katholieke kerk stond het water halverwege de ramen, zodat de gemeente in de onmogelijkheid verkeerde in dat gebouw de Godsdienst uit te oefenen, waarom ik bedagt was om met overleg van den Hervormden Leraar hun de Hervormde Kerk te Warga ten Godsdienstoefening aan te bieden, waarnaar de Aartspriester (deken) te Sneek aan wien de Pastoor, de weleerw., heer Zorn, anders een weldenkend mensch, zich geroepen voelde hiertoe vrijheid te vragen, mij en den predikant onder toebidding van Gods besten zegeningen, beleefdelyk liet bedanken, als meer geraden vindende den volke in een kaaspakhuis den mis te lezen, dan in het Hervormde bedehuis op te gaan". En inderdaad vond de parochie voor de godsdienstoefeningen een tijdlang onderdak in een kaaspakhuis te Warga. De geestelijke herders in deze, voor de parochie van de H. Martinus zo benarde tijd, de zeereerwaarde heren Zorn, Henning en Bergman, waren zonder enige twijfel vrome en godvruchtige mannen. Helaas ontbrak het hen aan organisatorische en leidinggevende kwaliteiten, waardoor de zorgwekkende staat van de kerk in de Lytse Mar allengs verergerde. Dan, in het jaar 1858, komt er een verandering ten goede. De aartsbisschop van Utrecht benoemt tot pastoor van de parochie Warga-Wartena de Hilversumse kapelaan Johannes Wennekers, een uitermate actief en bekwaam man. Van meet af aan bestookt hij de kerkvorst in Utrecht met epistels waarin hij op zeer realistische wijze de erbarmelijke toestand beschrijft van kerk en pastorie. Ook het bedrijven van de diplomatie gaat hem niet slecht af. Alvorens hij in zijn eerste brief zijn gal spuwt over de onhoudbare situatie in de Lytse Mar, bedankt hij de aartsbisschop in fijnzinnige bewoordingen voor zijn benoeming en wenst hem Gods zegen toe. Curieus in deze brief is zijn beklag over de zang in de kerk die bij ziekte van de organist op een viool(!) wordt begeleid. Toch: "Dit onlangs voorkomende heb ik, schoon in strijd met Uw voorschrift, het raadzaam geacht dit niet terstond te verbieden maar eerst uw beslissing af te wachten". Enkele details uit een brief uit 1859 spreken boekdelen: "Monseigneur, Een vrome ziel dezer parochie, Elisabeth Sybrens Zwart genaamd, wenste ons allerarmzaligst kerkje f 3,000,00 te vermaken, zonder successievoorwaarden". Maar meteen, zonder overgang, komen dan weer de klaagliederen: "Kerk en

pastorie zijn aan de achterkant zodanig verzakt dat de vloer één voet, acht palm (+ 60 cm) verzakt is. Een biechtstoel is er niet, ik moet biecht horen in een oude bedstede in de vochtige pastorie. Er is geen verblijfplaats voor het Allerheiligste hetwelk nu is geborgen in een kast op een slaapkamer mijner woning die te onfatsoenlijk is om er iets schoons op te bergen en te onveilig om er iets van waarde in te plaatsen". De pastoor vertelt de monseigneur eveneens dat kerk en pastorie verzekerd zijn tegen brandgevaar voor achthonderd gulden, dat de verzekeringsmaatschappij dit ver boven de waarde vindt en de verzekering alleen wil handhaven op vijfhonderd vijftig gulden. Wennekers besluit met de noodkreet: "En in zulk een onbetamelijk, onwelmatigen vervallen gebouw moeten dagelijks de ontzaglijke geheimen onze Heilige Godsdienst gevierd worden".

De voorbereidingen tot de bouw nemen een aanvang.

De inhoud van bovenvermelde brief had een verrassende en gunstige uitwerking. De bisschop zwichte tenslotte voor het geweklaag en de smeekbeden van pastoor Wennekers en gaf opdracht tot het bouwen van een nieuwe kerk. De alles overheersende vraag was echter hoe aan de benodigde gelden te komen. Het Ministerie van Eredienst zegde een bedrag toe van vierduizend gulden, de rest zou door de bepaald niet rijke parochianen moeten worden opgebracht. Dan ontplot Wennekers zich niet alleen als "bouw", maar ook als "bedel" pastoor. Hij bezoekt welgestelde vrienden en kennissen, schrijft bedelbrieven en doet een appél op de gulheid van vermogende geloofsgenoten. Het laatste benodigde geld komt binnen in de vorm van dubbeltjes en kwartjes, maar het beoogde bedrag is een feit. Na een discussie over de vraag waar het nieuwe kerkgebouw moet verrijzen, hakt de bisschop de knoop door: Warga.

Van doorslaggevende betekenis is voor hem het aantal communicanten in de beide dorpen: twee honderd drie-enveertig in Warga tegen zeventig in Wartena. Aan de kerkbuurt wordt dan het benodigde terrein aangekocht van de familie Elema uit Heerenveen. De aankoop prijs bedraagt twee en twintig honderd gulden.

Aanbesteding en bouw.

Na deze bisschoppelijke goedkeuring kan er haast worden gezet achter de plannen. Architect Jansen, een neef van Pastoor Wennekers én leerling van de beroemde architect Cuypers, maakt een bouwplan, G.A. Heidstra van Heerenveen neemt het grondwerk en het kerkhof voor z'n rekening, terwijl Joh. Arends van Dronrijp kerk en pastorie gaat bouwen. Deze aanbesteding vindt plaats op 18 februari 1860, in de herberg "Schippers Welvaren" te Warga. Als dan in maart de laatste vorst uit de grond is, wordt met de eigenlijke werkzaamheden begonnen. Helaas komt aannemer Arends in datzelfde jaar door een noodlottig ongeval om het leven, in dichte mist raakt hij bij Ritsumazijl in de Harlingertrekvaart en verdrinkt. Nu ligt de bouw geruime tijd stil. Dan dragen de weduwe Arends en de voogden van de minderjarige kinderen de bouw van de kerk over aan een aannemer uit Marssum, een collega, die het tenslotte voltooit. Eind oktober 1862 is ook het schilderwerk gereed. De parochie van St. Martinus te Warga-Wartena is "onder dak". De totale uitgave voor de bouw van kerk en pastorie, alsmede voor de aanleg van het kerkhof dat later werd opgeleverd, heeft dan f 31.800,-- belopen.

Jaren van noeste arbeid.

Bovenstaande regels doen in geen enkel opzicht recht aan hén, pastoor Wennekers, kerkbestuur, parochianen, weldoeners, die tijdens de voorbereidingen tot de bouw en de eigenlijke bouwperiode bij tijd en wijle spitsroeden moesten lopen. Een zuinige overheid die met mondjesmaat subsidie verstrekke, een gemeentebestuur dat allesbehalve ingenomen was met de "stoutmoedige" onderneming van de katholieken in Warga-Wartena, rebellerende aannemers die het werk in de steek lieten voor langere of kortere tijd en steeds maar weer ", een nijpend geldgebrek. Wat precies de reden is geweest van het ongenoegen tussen het kerkbestuur en de verschillende aannemers wordt in de notulenverslagen van die periode niet geheel duidelijk uit de doeken gedaan, maar men kan gevoegelijk aannemen dat een diepgaand meningsverschil over de uitvoering van het bestek hieraan ten grondslag heeft gelegen. Een fragment uit het verslag van een bouwvergadering van het kerkbestuur op 14 september 1862 bevestigt dit vermoeden: "Vervolgens deelt de voorzitter mede dat de aannemer met de medeaannemers zonder enige kennisgeving hunnerzijds, zonder iemand in hunne plaats als onderbaas te hebben aangesteld, het Werk voorgoed in de steek hebben gelaten en

er niet meer naar omzien. Dit heeft ons geraden onmiddellijk twee deskundigen te benoemen, onpartijdige mannen, welke de nog te doene werkzaamheden zouden opnemen en met het bestek vergelijken, daarvan proces zouden opmaken, den inhoud daarvan zoude per deurwaarders exploit aan de drie aannemers worden bekend, daardoor het kerkbestuur in staat stellende de volgens het bestek door de twee deskundigen op te geven, uit te voeren werken, alsdan voor rekening van de aannemers uit te voeren. Is daartoe besloten. De "wijze, onpartijdige" deskundigen moeten wel een vernietigend rapport over de gedragswijze van de heeren aannemers hebben uitgebracht, getuige het volgende fragment uit een notulenverslag, enkele weken later: "Het kerkbestuur heeft besloten de volle boete (aan de aannemers) toe te passen, omdat door de voorbeeldloze nalatigheid en slorderigheid van dezen, welke een jaar over tijd met de voltooiing der gebouwen door bijna niets te doen eerst klaar kwamen, of liever gezegd, wijl zij twee maanden voordat de gebouwen door onszelf voltooid werden, het werk schandelijk in de steek lieten en het zelf nooit zouden hebben afgemaakt. (Bovenstaande passages zijn door schrijver dezes enigszins "gekuist" tot hedendaags taalgebruik. W.S.. Na al deze perikelen in de laatste fase van het bouwproces kan men op 25 oktober 1862, met een weemoedige ondertoon, bekend maken: "Alzo zal den 3den november, Allerzielendag, de laatste H. Dienst in de Oude Kerk geschieden en daarmee voor altijd van dat, door tweehonderjarige godsdienstoefeningen geheiligd plekje, zoo rijk aan dierbare herinneringen, afscheid worden genomen". Op 4 november 1862 wordt dan de nieuwe kerk officieel in gebruik genomen. Welke kerkprelaat het nieuwe gebouw heeft ingezegend blijft in het ongewisse. Reeds in september had pastoor Wennekers bij de aartsbisschop een verzoek ingediend om deze handeling te laten verrichten door de deken van Leeuwarden, of, als deze verhinderd mocht zijn, door pastoor Bootsma van IJsum, die zich voor de financiering van de bouw zeer verdienstelijk had gemaakt. Het is ook van minder belang. De katholieke gemeenschap van Warga-Wartena had na zoveel jaren van inspanning en strijd datgene waar ze met recht trots op kon zijn: een volwaardig godshuis.

Wiebe Sinnema